

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΑΝΑ ΤΟΥΣ ΑΙΩΝΕΣ

ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

B'

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Οι Έλληνες σάν λαός κατ' έξοχήν καλλιτεχνικός, είχαν διαυγέστερη ιδέα περί μουσικής κατά την αρχαιότητα. Θεωρούσαν τή μουσική τό σημαντικότερο παράγοντα και σπουδαιότερο συντελεστή τής ψυχικής μόρφωσης και πνευματικής ανάτασης του ανθρώπου· γιά τόν λόγο δέ αυτόν κατείχε έλέγχουσα θέση στην εκπαίδευση και ήταν από τις τρεις θεμελιώδεις τότε ένέργειες τής γραμματικής, μουσικής και γυμναστικής. Οι άρχαιοί Έλληνες μέ τούς βασικούς αυτούς συντελεστές, έπεδωκαν την πληρέστερη άγωγή των παιδιών τους, δηλ. την άρμονική διζμόρφωση χαρακτήρα και την ξεχωριστή διάπλαση όλων των σωματικών και πνευματικών ανθρώπινων δυναμικών· Ό Πλάτων έλεγε «Ό-ρώντες γράμματα και μουσικήν ύμιας τε αυτούς και τούς παίδας ύμών Ικανώς μεμαθηκότας ά δή παιδείαν άρετής είναι τελείαν ήγεισθαι».

Η μουσική σάν ελεύθερη τέχνη, τοποθετήθηκε σέ τόσο ψηφλό επίπεδο γιά πρώτη φορά από τούς Έλληνες. Τό Έλληνικό δέ Έθνος την εξετίμησε σάν ένα από τά μεγαλύτερα πνευματικά αγαθά και τής έδωκε προνομιοδίο θέσι δίπλα στη λογοτεχνία και τις άλλες καλές Τέχνες. Πολύ σωστό δέ ή τότε πολιτεία θεωρούσε τή μουσική ούσιωδέστατο συντελεστή πνευματικής πληρότητας και μόρφωσης, ως και ένδειξη ανώτερας βαθμίδος πολιτισμού μίς χώρας. Η άρχιτεκτονική, ή φιλοσοφία, ή γλυπτική και ή μουσική τέχνη των αρχαίων Έλλήνων άκόμα σήμερα παραμένουν και θά μείνουν στους αιώνας ύπέρχα άντικείμενα θαυμασμού απ' όλους τούς λαούς του κόσμου.

Όπως κάθε μουσική στην αρχαιότητα, έτσι και ή Έλληνική ήταν ούσιωστικά διμόρφους και προπαντός φωניתική. Η θεωρία του ρυθμού στους Έλληνες είχε θεμελιώδη σημασία, προωθήθηκε δέ σέ τέτοιο σημαντικό σημείο, ώστε κρίνοντάς την άναλόγως, μόνο στις έντελως σύγχρονες μουσικοσυνθετικές πραγματείες μπορούσε νά τή συναντήσουμε. Οι άρχαιοί Έλληνες συνθέτες κι' έντελεστές έφήμιζαν περίτεχνους και ποιηλοτρόπους ρυθμικούς συνδυασμούς στις δημιουργίες τους, που λέγεται πώς μοιάζουν καταπληκτικά σάν ρυθμικά εύρηματα και σύνολα μέ τις σημερινές συναυλίες και συνάτες, χωρίς βέβαια νά έχουν τόν άρμονικό και πολυφωνικό τους πλούτο καθώς και τή άρματική τους έπεξεργασία, τά όποια, όπως είπαμε ήταν τότε τελείως άγνωστα. Παρόμοια ακριβώς δείγματα ρυθμικών ένναλλαγών συναντούμε σέ μερικές άδές του Πινδάρου και σέ μία σκηνη τραγωδίας του Αισχύλου, από τά έλλάχιστα που διεσώθηκαν. Απ' όλα αυτά συμπε-

ραίνομε ποιά ήταν ή μουσική εκδήλωσις στην αρχαιότητα, που μόνο στο τέλος του 19ου αιώνα οι σοφοί Δάσκαλοι τής κλασσικής μουσικής Τέχνης, μπόρεσαν νά εκτιμήσουν την πραγματικά ξεχωριστή σημασία που είχε ή μουσική δογματική των αρχαίων Έλλήνων.

Η μουσική από τούς άρχαίους Έλληνες έθεωρείτο πως είχε θεία τή προέλευσή της, θεός δέ τής μουσικής ήταν ό Άπόλλων που προήδρευε στις συναυλίες των μουσών, και έτερπε μέ τή λύρα του τά συμπόσια των θεών. Έπίσης δέ γιά θεούς και προστάτας τής μουσικής είχαν τόν Έρμη και τόν Διόνυσο. Ό πρώτος φέρεται σάν έφευρέτης τής λύρας και από τή λατρεία του δεύτερου προέκυψε ό θιθώραμβος και ή μουσική τής τραγωδίας. Ό Πάν άκόμα ήταν ό ποιμενικός θεός τής μουσικής και ό έφευρέτης τής ποιμενικής σύριγγος.

Μέ πανηγυρικούς μουσικούς άγώνες που γίνονταν στους Δελφούς και στη Δίλο τιμούσαν οι άρχαιοί Έλληνες τόν Άπόλλωνα σάν θεό τής μουσικής. Στις πόλεις αυτές λειτουργούσαν άριστοι μουσικοί σχολείς και ή μουσική παράδοση εκεί διατηρήταν άμετάβλητος.

Στόν ίδιοιτικό και θημόσιο βίο των αρχαίων ή μουσική ήταν τό άπαράιτητο στοιχείο κι' ό μεγαλύτερος παράγον. Κάθε θρησκευτική γιορτή και πανηγύρι την συνόδευε μουσική. Στην Άθήνα ύπήρχαν τρία μεγάλα Ώδεία που ένα απ' αυτά έκτισε ό Περικλής, άνακάλυψαν δέ τά θεμελιία του στην ΝΑ γωνιά τής Άκρόπολης και στις άλλες όμοις Έλληνικές πόλεις ύπήρχαν Ώδεία και γίνονταν μουσικοί άγώνες, όπως στούς Δελφούς (Πύθια) τήν Όλυμπία, τήν Ίσθμία, τήν Νεμέα κ. ά. άνεγείρονταν δέ πρός τιμή των νικητών των άγώνων άδριάντες στις διάφορες γιορτές, όπως π. χ. στα Παναθήναια, στη Κόρινθο στη Σπάρτη κ.λπ.

Η άρχική χρησιμοποίηση τής μουσικής στην αρχαιότητα φαίνεται πως ήταν καθαρά θρησκευτική, γιαι οι άδές άναφέρονταν πρός τούς θεούς. Ύπήρχαν δέ δύο είδη άδών. Ό Παίαν εμνημότατος και μεγαλύτερος, άφιερωμένος στόν Άπόλλωνα κι' ό Διθύραμβος πολύ έντονος και θοροβώδης άφιερωμένος στό Διόνυσο.

Η μουσική των Έλλήνων είχε τραγωδία γιά κάθε άσχολία και περίσταση τής ζωής. Τραγωδία άγροτικό, ποιμενικά, γαμήλια, ναυορήματα, θρήνους κ.ά.π. Είχαν δέ ξεχωριστή έντελώς σημασία οι λεγόμενοι νόμοι, που ήταν μουσική γραμμένη άνάλογα μέ τό τί ήθελε νά περιγράψη ό μελοποιός. Ένας από τούς νό-

μους ήταν κι' ο Πυθικός, που περιγράφει τόν άγωνα του Άπόλλωνα ενάντια στο δράκοντα Πύθωνα. Οι πιο έλακκουσμένοι δε όργανοπαίκτης και τραγουδιστές της έποχής εκείνης διακρίθηκαν με τη σειρά τους στην έ- κτελέσει του Πυθικού νόμου.

Έκεί όμως που ή μουσική διεπραγματίε σημαί- νονται ρόλο ήταν το άρχαιο δράμα με το όπιο συνδεό- ταν άρικτα.

Όλα τά χορικά τών άρχαίων τραγωδιών, Αισχύλου, Σοφοκλέους, Εφριπίδου, τραγουδιόντουσαν, ύπάρχον δε μοναδική που τίς συνόδιον άποκρούσει με διάφορα όργανα ονομαζόνταν δε κομμοί. Επίσης τά έπη Ίλιάδα, Όδύσεια και οι θρύλλοι τους γιά τούς θεούς ψά- λλόντουσαν και άπαγγέλλονταν μουσικά άπο ραψωδοούς, καθώς και οι ώδες του Πινδάρου, του Άνακράοντα, της Σαπφώς, που ήταν συνένωση ποιησης, μιμηκής και μουσικής, και συγγενέουσι πολύ με τη σύγκρη περί θεάτρου, αντίληψη. Οι Έλληνες στις μουσικές άποκρού- σεις μεταχειρίζόντουσαν γιά όργανα, τη λύρα, την κιθά- ρα, αούλος, αάλπιγγος, τύμπανα, κύμβαλα, αίστρα, κ. ά. πορόμοια. Τά κύρια όμως Έλληνικά όργανα τών άρχαίων ήταν ή λύρα, ή κιθάρα και ο αούλος.

Δυστυχώς δέν έχουμε κανένα ολοκληρωμένο άρ- χαιο μουσικό κείμενο που συνόδιε την τραγωδία έκτός άπο 30 φθόγγους της τραγωδίας του Εφριπίδη 'Ορε- τισί που είναι, έξ' άλλου και το μονάκριβο τεκμήριο, πάνω στο όποιο στηρίζονται οι γνώμες γιά τη μου- σική σύνθεση τών μεγαλότονων αυτών άρχαίων ποιημάτων.

Σπουδάζοντας τη ζωή τών άρχαίων Έλλήνων βλέ- πουμε πως οι περισσότεροι άντ' τούς έπιφανέστερους άνδρες της έποχής εκείνης είχαν εξαιρετή μουσική κα- τάρτηση κοντά στη γενικότερη εύκολοκαταδίη τους μόρ- φωση. 'Ο πολυφημώμενος λογικός ποιητής Πίνδ- ωρος υπήρξε έξοχος μουσικός και με τη λύρα του συ- νώδισε τούς ύμνους του. 'Ο Πυθαγόρας βαθυστό- χαστος μελετητής της μουσικής, έλεγε πως ή μουσική Τέχνη είναι το κυριώτερο μέσον της άνατροφής τών ανθρώπων, περιορίζει τά πάθη και τά κακά ένστικτα και τέπει και έξευγενίζει τη ψυχή και τίς αισθήσεις. Αι βάσεις της θεωρίας της μουσικής του ύπέρχουσι και θαυμαστού αύτου φιλοσόφου παρήμεν άκλόνη- τες, ο'αυτές δε έπάνω στηρίζεται όλόκληρο το μου- σικό οικοδόμημα. Έπειτα ο Πλάτων ύποστηρίζει επί μουσική του θεωρία πως ή μουσική έμνείει και έξα- σφαλίζει τό άσθημα της τάξης και του ρυθμού, έκφρά- ζει την άλήθεια και καθιστά τόν άνθρωπίνο βίο άρ- αιο, ήθικό και άρμονικό. 'Ο Πλάτων έγραψε την τε- λειότερη αισθητική της μουσικής τέχνης. 'Ο Άριστοτέ- λης, άκολούθως, διάσημος σοφός και θεωρητικός μου- σικός, άπόδιδει στη μουσική μέγιστη ήθική δύναμη και ποτέμει πως το κύριο άποτέλεσμα που πρέπει να ά- ποφέρει ή μουσική στός Ικανούς να τη νοιώσουν είναι ή ψυχική κάθαρση όπως και ή πνευματική άνοκοφί- ση κι' άπολύτρωση, έξ οδ κι' έγραψε «... εκ μόν ον τούτων φανερόν ότι δυναται ποιόν τι το της ψυχής ήθος ή μουσική παρσακείζει» ει δε τούτο δυναται ποιείν, δήλον ότι, προσακτόν και παιδεύοντα έν αύτή τού νέους.» Επίσης ο Αισχύλος, ο Σοφοκλής και ο Εφριπίδης υπήρξαν άριστοι μουσικοί, καθώς και οι Περικλής και Σακράτης που ήταν ο τελευταίος σέ γεροντική ήλικία άπεφάσιος να μάθει-κιθάρα, και τόν έρότησαν πως στά έξήντα του χρόνια σκεφθήκε να μά- θείτησιν πάλι. άπάντησε με τη γνωστή σοφία του :

«ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ»

«Κρείττον είναι τινά όψιμαθ ή άμαθή». Γενικά στην έλληνική άρχαιότητα ή έλειψη μουσικής μόρφωσης ή- ταν πρόβλημα και στην έπικρατούσα αύτη άσθη- ρή αντίληψη πορόμοιο ν' αποδώσουμε το ψηφό επίπεδο πολιτισμού τών προχόνων μας.

Οι Έλληνες χρονοποιούσαν γιά μουσικά σημεία τά γράμματά τους άλφαβήτου, και τά τοποθετούσαν γιά να τά ξεχωρίζουν πάνω άπο τίς όδεις συλλαβές. 'Όταν όμως άργότερα προσετέθηκαν οι διάφοροι μου- σικοί τρόποι άρχισαν να μιν έπαρκοίν τά γράμματά κι' έτσι άναγκάστηκαν να τοποθετουν τά μουσικά ση- μεία πλαιγίως ή άνεστραμμένα. Και πάλιν όμως φθά- νουν στο άδιαχώρητο, όταν ο αριθμός τους έφθασε στο 1620. Φτάνει ν' αναφέρουμε γιά να κρίνουμε το πολυσύνθετο και δυσκολότατο της μουσικής γραφής, πως ο Πλάτων χρονοποίησε τρία όλόκληρα χρόνια γιά τη μελέτη της παρασημαντικής αύτης μουσικής γλώσσας.

Ένεκα λοιπόν της δυσκολίας και του άτελους συ- στήματος της μουσικής γραφής οι ποιητές άντι να γράφουν τίς μελωδίες τών έργων τους και να τίς δι- δάσκουν θεωρητικώς προτιμούσαν, γιά το εύκολώτερο, την πρακτική τους διδασκαλία, γι' αυτό κομμία άπο τίς ελληνικές μουσικές δημιουργίες δέν περιεσώθηκε γνωσία και άναμοφώβητη.

Τά βασικά γνωρίσματα της μουσικής τών άρχαίων Έλλήνων όπως πού πάνω μιλώσαμε ήταν ο ρυθμός κι' ή μελωδία. Παρ' όλο ποδ στερείται άρμονικής επέν- δυσης και του πολυφωνικού ήχητικού πλούτου, ήταν γεμάτη έκφραστικότητα μεγ'λοπρέπεια και σμερνότη- και συντηρατές τούς άκροάτες. Άπό τά ελαχιστότατα μνημεία της άρχαίας Έλληνικής μουσικής που διεσώ- θηκαν είναι: 1) 'Ο 'Υμνος στη θεά Δήμητρα, 2) 'Η άρχή της πρώτης πυθικής ώδης του Πινδάρου 3) Τρεις ύμνοι του κιθαριστού Μεσομήδου, 4) Δύο ύμνοι στον Άπόλλωνα και λίγα άποσπάσματα διδακτικά της κιθάρας.

Γιά να πάρουμε κάποια άμυθηρή ιδέα της μου- σικής ανάπτυξης στην έλληνική άρχαιότητα θ' αναφέρω μερικώς άπο τούς διασημότερους έρμηνευτές δεξιότη- χες εκείνης της έποχής: 'Ο Όρφείος, περίφημος αούδος που με τη δύναμη της λύρας του ήμερευε ανθρώπους και θηρία γι' αύτό και τόν θεοποιούσαν. 'Ο Όμηρος ο κορυφαίος άπο τούς έπικούς ποιητές άρχηγός της σχολής τών Ίωνων αούδων, ο Τέρπανδρος θεωρούμε- νος πατέρας της έλληνικής μουσικής, άριστοτέλης της επτάχορδης λύρας, και φημιώμενος συνθέτης, βραβεύ- τηκε άπειρες φορές σέ μουσικούς άγώνες, ο Τυρταίος όνομαστός συνθέτης πατριωτικών τραγουδιών, ο περίω- μος κιθαριστής Άμφίω, ο έλακκουστός αούτης 'Ο- λυμπος, ο Ζενοκρίτος, ο ένδοξος αούδος Άνακράων, ο Άλκαίος, ο Άγέλαος, ο κιθαριστής Τιμόθεος ή μεγά- λη αούδος Σαπφώ, ο Άριων που εκάλλιργησε το δι- ψυχαρμό, ο Δημόδοκος που έφαλλε την καταστροφή της Τροίας, και τούς γάμους της Άφροδίτης και του 'Η- φαίστου, ο Θαλήτας συνθέτης ύμνων που διδασκόν- τουσαν στους νέους ως οι ένδεχόμενοι και κατά σύ- σταση της πολιτείας, ο Φύρνης διψυχαρμός και μου- σικός άριστος, που άγωνίστηκε σέ Παναθήναια εις την κιθάρα του και στεφανώθηκε, όπως και πολλοί άλλοι που όλωνών τά όνόματα παρέμεναι ζήνατα στην Ι- στορία της μουσικής τέχνης.

(Συνεχίζεται)